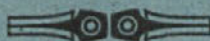

Št. 11, 12.

Leto XX.

NARODNI GOSPODAR

Glasilo „Zadružne Zveze“
v Ljubljani

V Ljubljani, 1. junija 1919.

Garje, srbečico

odpravi najhitreje dr. Emil Fleschevo izvirno, zakonito zavarovano

„Skabaform mazilo“

Lonček za poskušnjo K 2.30, veliki lonček K 4.—, družinska porcija K 11.—.

Ob večjih naročilih za živali stopijo v veljavo sledeče cene: 1 kg K 25.—, 5 kg K 100.—, 10 kg K 180.—, 25 kg K 400.—.

Ekspedicija franko. Dobiva se izključno pri izdelovalcu:

Dr. EMIL FLESCH-ova lekarna „Pri kroni“

Győr (Raab), Ogrsko.

Najlepše darilo mladini

je zelo zanimiva povest slovenskega dečka iz sedanje vojne

„DORE“

ki jo je spisal dr. Ivan Lah, lepo ilustriral Maksim Gaspari, izdala in založila „Zvezna tiskarna“ v Ljubljani. — Cena vezani knjigi je 3.50 K, dobi se po knjigarnah in v upravi „Tendenskih Slik“.

C. kr. priv. pred ognjem i tatovi varne
blagajne

prodaja najceneje dobroznana tovarna blagajna

M. ADLERSFLÜGEL

založnik Reiffeisuovih posojilnic

DUNAJ I., Franz Josephs-Quai šte. 27.

Za doseg zadovoljive, res dobičkanosne
žetve je poraba

kalijevih solij

:: poleg gnojil fosforne kisline in dušika ::

neobhodno potrebna.

Kajti če se ne pridene kalij, ne moreta fosforova kislina in dušik provzročiti ne ::

največjega pridelka, ne najboljše kakovosti.

Kajnit in koncentrirane kalijeve soli prodajajo vse kmetijske zadruge in društva ter zadrुžne zveze po izvirnih cenah in pogojih kalijevega sindikata.

NARODNI GOSPODAR

Glasilno Zadrुžne zveze v Ljubljani.

Člani „Zadrुžne zveze“ dobivajo list brezplačno. — Cena listu za nečlane po štiri krome na leto, za pol leta dve kroni, za četrt leta eno krono; za člane zvezinih zadrug po tri krome na leto. — Posamezna št. 20 vln.

Izhaja 10. in 25. vsakega meseca. Sklep urejevanja 5. in 20. vsakega meseca. Rokopisi se ne vračajo. — Cene inseratom po 30 vinarjev od enostopne petlit-vrste, za večkratno inseracijo po dogovoru.

Miloš Stibler:

Sedanje stanje jugoslovanskega zadrुžništva.

(Nadaljevanje).

f) Zadrुžni savez u Spljetu.

Teoretično so v Dalmaciji ugladili zadrugarstvu pot trije možje: Dr. Srečko Karaman, Don Franjo Ivanišević in Ivan Zotti. Prve kreditne zadruge so se ustanovile v prvi polovici zadnjega desetletja devetnajstega veka. Vendar pa se je sistematično zadrुžno organizatorično delo pričelo šele po letu 1899, ko se je pri pokrajinskem gospodarskem vijeću v Zadru ustanovil poseben „Odbor za zadrugarstvo“ in poseben zaklad za pospeševanje zadrugarstva v Dalmaciji. V zaklad sta prispevali dežela in država. Z sredstvi tega zaklada ja bilo poslanih l. 1899 pet Dalmatincev v južnotirolsko mesto Trident, kjer se je vršil poučni tečaj o rajfajzenovkah. Ta petorica je po svojem povratku v domovino takoj pričela z živahnim organizatoričnim delom. Tvorila je poseben „pododbor za zadrugarstvo“, ki se je sestajal v Splitu in podpiral delo zadrškega „Odbora za zadrugarstvo“. Splitski pododbor je po tridentskem vzorcu pripravil vse potrebne poslovne knjige in tiskovine za rajfajzenovke in priredil tudi poseben poučni tečaj za upravljanje kmečkih posojilnic. Tako je italijansko zadrugarstvo Južne Tirolske vplivalo na razvoj zadrugarstva v Dalmaciji.

Drugi vpliv je prihajal iz Slovenije. „Gospodarska zveza v Ljubljani“, oziroma nje naslednica „Zadrुžna zveza v Ljubljani“ je sama aktivno priskočila na pomoč zadrुžnim delavcem dalmatinskim. Na razpolago ni dala le svojih umstvenih pripomočkov, ki so bili takrat v Sloveniji že lepo razviti, temveč pomagala je tudi z denarnimi sredstvi. Znano je, da je slovensko posojilništvo v isti dobi razpolagalo z znatnimi odvišnimi denarji, med tem ko je bilo pomankanje v Dalmaciji izredno veliko. „Zadrुžna zveza“ ljubljanska je končno ustanovila v Dalmaciji tudi lasten pododbor z sedežem v Zadru. Le-ta pododbor je obstojal do l. 1913.

Konstatirati se da še tretji vpliv, ki je prišel od srpske strani. Pred vsem ni dvoma, da se je v Dalmaciji opazilo živahno združno gibanje, ki se je pričelo pri Srbih v banovini in kraljevini istotako v zadnjem desetletju devetnajstega veka. Razun tega pa je najti podrobnosti, ki so gotovo srpskega izvora. Tako n. pr. kažejo pravila dalmatinskih, hrvatskih šulcedeličevk določbo, da se morajo deleži, kojih visokost je skoraj vseskozi 104 krone, vplačati v tedenskih obrokih po 50 vinarjev (par), ako se delež ne vplača naenkrat. Ta določba močno spominja na srpsko stalno štednjo, o kateri bo govor pri razvoju zadrugarstva pri Srbih.

Zelo velik je bil tudi vpliv, ki je prihajal od stare dunajske vlade. Ne da se tajiti, da stara država ni storila za pospeševanje gospodarstva v nobeni nenemški kronovini toliko, kakor ravno v Dalmaciji. Je to enkrat posledica okolnosti, da je ta dežela v gospodarskem oziru bila v resnici nenavadno zanemarjena; v drugič pa je postajal boj za Dalmacijo med Dunajem in Budimpešto vedno očitnejši; vsled česar je dunajska vlada žrtvovala vedno več, samo da si pridobi hvaležnost dalmatinskega prebivalstva. Končno je soodločevala nenavadna naravna lepota obmorskih pokrajin in otokov, na kar so v prvi vrsti začeli opozarjati tujci, osobito Angleži. Dunajska vlada je vsled tega mislila, da utegne pospeševanje gospodarstva ugodno vplivati tudi na razvoj tujskega prometa. Prvo besedo pri tej gospodarski akciji je imelo kmetijsko ministrstvo, kjer se je posebno zopet povdarjala važnost zadrugarstva. Tako so šle velike svote državnega denarja za pospeševanje dalmatinskega zadrugarstva. Seveda je tudi istina, da marsikateri tisočak ni bil baš najracijonalnejše naložen, kar bi se dalo dokazati na precejšnjih slučajih, n. pr. pri akciji za ribiške zadruge.

L. 1900 je bil pri dalmatinskem zemaljskem (deželnem) odboru imenovan poseben potujoči učitelj za zadrugarstvo. Le-ta je služil kot izvestitelj v združnih zadevah zemaljskemu odboru in dalmatinskemu pokrajinskemu gospodarskemu vijeću, odnosno „Odboru za zadrugarstvo“ v Zadru. Ustanovljale so se rajfajzovke in druge kmetijske zadruge. Potrebne poslovne knjige in tiskovine so se dajale brezplačno, razun tega je dobila vsaka zadruga 100 K prispevka za kritje ustanovnih stroškov in železno blaganjo. Revizijo je izvrševal pri podpiranih zadrugah zemaljski odbor. Prirejali so se poučni tečajji, vsako leto vsaj eden, ki so trajali po 14 dni. Posestnikov je bilo na takih tečajjih vedno okrog 30. Razun tega se je skrbelo vsako leto za združna predavanja v katoliški in pravoslavni bogoslovnici v Zadru ter v moškem učiteljišču v Arbanasih pri Zadru. Od l. 1899 — 1908 je bil „Gospodarski vjesnik“, glasilo pokrajinskega gospodarskega vjéca, v Dalmaciji tudi glavni list za zadrugarstvo.

Velevažno je leto 1907 kot rojstno leto „Združnega saveza u Spljetu“, ki se je ustanoval kot zadruga z omejeno zavezo z sedežem v Splitu. Zveza se bavi z organizacijskim in poučnim delom, interesnim zastopstvom in revizijo, ter je ob enem denarna in blagovna centrala svojega članstva. Združuje hrvatske zadruge dežele. Ob njeni ustanovitvi so se hotele udomačiti slovenske združne razmere i v Dalmaciji, kajti približno istočasno je ustanovila tudi ljubljanska „Združna

zveza“ v Sapljetu za to deželo svoj pododbor, razuntega se je pod pokroviteljstvom Ljubljane ustanovil poseben „Ribarski savez“ kot središče ribarskih zadrug. Nastal je boj med splitskim „Zadružnim savezom“ na eni ter ljubljansko „Zadružno zvezo“ in „Ribarskim savezom“ na drugi strani. Boj je končal s tem, da je ljubljanska zveza sporazumno z Splitom zadnje leto pred svetovno vojsko zapustila Dalmacijo, „Ribarski savez“ pa je likvidiral. Odslej je „Zadružni savez u Spljetu“ središče vsega hrvatskega zadružništva te dežele in združuje koncem l. 1917 to-le članstvo:

Rajfajzenovk	168
šulcedeličevk	18
konzumnih zadrug	35
ribarskih zadrug	18
oljarskih zadrug	14
raznih zadrug	23

skupaj 276 zadrug,

ki štejejo okroglo 60.000 članov, od katerih jih je samo v kreditnih zadrugah okroglo 50.000. Med „raznimi zadrugami“ sta samo dve vinarski, kar je čudno vočigled dejstvu, da tvori vinogradništvo najvažnejšo panogo dalmatinskega kmetijskega gospodarstva.

Glede Savezovega poslovanja treba omeniti, da se je z blagovnimi posli pečalo tudi gospodarsko vijeće. Dosegel se je končno sporazum nekako te misli, da naj nabavlja gospodarsko vijeće kmetijske potrebščine v ožjem pomenu bese, kakor umetna gnojila in bakreno galico, Savez pa naj razpečava razno konzumno blago, živila itd. Omeniti je nadalje, da se je Savez stavil tudi v službo izseljencev in to z ustanovitvijo izseljeniške agencije „Putnik“. Je-to važno z ozirom na okolnost, da je vedno živelo veliko število Dalmatincev osobito v Ameriki. Glede kreditnega poslovanja je navesti, da se je Savezovo bilančno stanje do konca l. 1917. povišalo za 30 milijonov kron in sicer:

Stanje deležev	1,022.500— K
„ vlog	28,333.946·24 „
„ rezerv	715.205·93 „
„ posojil	20,406.674·86 „ (!)
dobiček	250.321·90 K

Med vojno je Savez ustanovil na Reki „Zadružno banko“ kot delniško društvo. Razun tega je vodil med vojno vso aprovizacijo cele dežele.

V poučne svrhe izdaja Savez od l. 1908. posebno strokovno glasilo „Zadrukar“ kot mesečnik. Izdajal je tudi razne zadružno-gospodarske spise in vršil mnogo poučnega dela s prirejevanjem zadružnih zborovanj in poučnih tečajev.

g) Savez srpskih privrednih zadruga na Primorju u Dubrovniku.

Dalmacija šteje med okroglo 600.000 prebivalci približno 100.000 pravoslavni ali Srbov. Le-ti so si ustanovili l. 1900 prosvetno-gospodarsko društvo „Srpska Zora“ z sedežem v Dubrovniku, ki si je stavilo tudi nalogo ustanavljati

zadruge. Vpliv za združno delo je prišel deloma iz Zadra, deloma pa iz banovine in Srbije, kjer se je takrat vršilo že živahno združno življenje. Duša srpskega združništva v Dalmaciji je bil dr. R. Sardelić, pozneje Gjuro Marić.

Prva odličnost v primeri z slovenskim združništvom obstoji pri srbskem združništvu v tem, da se le-to nikdar ni cepilo po političnih strankah. To ne velja samo za Dalmacijo, temveč prav za vse dežele, kjer žive in delujejo srpski zadrugarji. Druga odličnost obstoji v posebni intenzivnosti združnega dela, kakoršne niti pri Nemcih ne najdemo. V Dalmaciji ta intenzivnost ni mogla priti do prave veljave: enkrat radi tega, ker je bil tamkaj srpski živelj vobče neznaten, vdrugič pa zato, ker so i tam veljale avstrijske postave, ki kar se tiče zadrugarstva, niso baš najmodernejše. Vkljub temu se tudi srpsko združno delo v Dalmaciji očitno razlikuje od združnega dela v ostalih ljudstvih stare Avstije. Treba pogledati samo pravila „srpske zemljoradničke zadruge“, kar je v vseh srpskih zemljah ime za kreditno zadrugo Rajfajzenovega sistema. Pravila jasno dokazujejo, da se polaga največja važnost na redno sodelovanje slečernega združnika v zadrugi. Glasom § 9 mora biti izključen iz zadruge, ako ne vrši svojih članskih dolžnosti, osobito, ako se trikrat brez opravičbe ni udeležil skupščine ali občnega zбора. Glasom § 10 mora biti izključen, ako se v kljub opominu od strani zadruge lahkomi selno zadolžuje, ako se udaja pijači in kartanju in ako je prepirljiv. Glasom § 16 se določa delež na 48 kron. Takozvani avstrijski rajfajzenski zakon iz l. 1889 določa, da smejo imeti rajfajzenovke deleže v visokosti do 50 kron. Praksa je tekom let pokazala, da naj si zadruge naberejo čim največ deležnega kapitala. V tem smislu se je zadnji dve desetletji vršila tudi pri vseh združnih zvezah velika propaganda. Vendar znaša še l. 1911 — pozneje ni bilo posebne spremembe — povprečni delež pri rajfajzenovkah cele Avstrije komaj 11 kron. Deležev po 48 kron ali tudi približno tako visokih ni v nobeni drugi avstrijski združni zvezi. V tem oziru je torej dubrovniška srpska zveza na prvem mestu. Istotako je zanimivo, da polaga ta zveza veliko važnost na to, naj se deleži vplačujejo v mesečnih obrokih po jedno krono, ker se stem navadi združnika, da redno zahaja v zadrugo. — Glasom § 92 pravil se spori med zadrugarji definitivno rešujejo pred posebnim iz zadrugarjev sestavljenim sodiščem. Velja to seveda le za spore, ki nastanejo vzled razmerja do zadruge. — Istotako odlično je delo srpskih zadrugarjev na polju statistike. Nobena staroavstrijska združna organizacija ni obdelovala združne statistike tako temeljito in vsestransko, kakor ta mala dubrovniška organizacija. — Končno je treba omeniti še poučno delo. Tudi v tem pogledu stoji dubrovniška organizacija na odličnem, ako ne na prvem mestu. Imela je svoje glasilo „Srpska Zora“, izdajala je obširna poročila v svojem poslovanju in skupščinah ter je prirejala mnogo združnih zborovanj in tečajev.

Prva srpska zadruga se je ustanovila v Dalmaciji l. 1901. „Savez srpskih privrednih zadruga na Primorju u Dubrovniku“ se je ustanovil l. 1904, ko je poslovalo že 15 zadrug in sicer 10 rajfajzenovk (srpskih zemljoradničkih zadrug) in 5 šulcedeličevk. Ob pričetku svetovne vojne je štela

rajfajzenovk	42
šulcedeličevk	10
ribarski zadrugi	2
oljarske zadruge	3

skupaj 57 zadrug, v katerih je

bilo včlanjenih okroglo 5000 zadružnikov. Do konca vojne se je stanje zadrug spremenilo le v toliko, da je prešla ena šulcedeličevka in sicer „Centralna kasa“ v Dubrovniku v likvidacijo. Je to stara denarna centrala dalmatinskih srpskih zadrug. Mesto nje se je že l. 1913 ustanovila „Srpska centralna banka za Primorje“ kot družba z omejeno zavezo z ustanovno glavnico 500.000 kron. Na ustanovni glavnici pred vsem udeležen „Savez“ in njegove članice. „Srpska centralna banka“ je tekom vojne povišala svojo glavnico že na 2,500.000 kron in tvori sedaj denarno centralo srpskih zadrug v Dalmaciji. Tudi v tem oziru prednjačijo Srbi ostalim narodom stare Avstrije, da so dali svoji zadružni denarni centrali trdnejšo obliko družbe mesto šibkejše oblike zadruge. Do podobnega spoznanja so pač prišli tudi že v drugih deželah, toda praktično je bila stvar pred vojsko izvedena samo v Dubrovniku. Vprašanje je samo, je-li organizacija izvedena tako, da je ostala večina družbene glavnice v posesti zadrug.

Pri vsem tem se je morala boriti dubrovniška srpska zadružna organizacija z nenavadno velikimi ovirami. Država je sicer zadružno delo podpirala in je dajala subvencije celo v Dubrovnik, vendar mržnje do srpskega imena ni mogla utajiti. To se je pokazalo že ob ustanovitvi dubrovniškega „Saveza“. L. 1904 je bil ustanovljen, cela štiri leta, torej do 1908, pa se je moral z vlado boriti za revizijsko pravico. Tako se prične organizirano delo pravzaprav šele l. 1908. Naslednja leta na tem koncu stare Avstrije ni več prišlo do pravega miru. Bila je okupacijska kriza, l. 1912 se je pričela balkanska in l. 1914 svetovna vojska. Ves ta čas v Avstriji na oficijelni državni strani ni bilo bolj osovraženega imena od srpskega. To se je pokazalo i pričetkom svetovne vojske, ko je vlada razgnala in konfiscirala po tujih nemških krajih vse funkcionarje dubrovniškega „Saveza srpskih privrednih zadruga“. Niti „Splošna zveza avstrijskih kmetijskih zadrug na Dunaju“, kjer je bil včlanjen tudi „Savez“, ni storila za istega v teh kritičnih trenutkih ničesar, četudi bi to bila njegova dolžnost. Značilno je sledeče: Slovenski rojak g. Žmavec je služboval zadnja leta pred vojsko v Dalmaciji kot zadružni inštruktor kmetijskega ministrstva. Poznal je vsled tega dobro razvoj in stanje kmetijskega zadružništva v Dalmaciji in je napisal obširno in temeljito razpravo o uspehu zadruharstva v Dalmaciji z namenom, da se objavi v glasilu dunajske „Splošne zveze“. Le-ta pa je objavo odklonila, češ da „bi ne delalo dobrega utisa“, ako se prosljavlja „sovražnike“.

Pri vsem tem je organizacija trpela tudi radi tega, ker se je ves čas vojne nahajalo vse ozemlje njenega delokroga v ožjem ozemlju. Osobito so bile prizadete zadruge v kotorski Boki in neposredni bližini. Toda niti to srpskega zadružnega dela v Dalmaciji ni moglo uničiti, kar bo že bližnja bodočnost brezdvomno jasno pokazala.

h) Jugoslovanske zadruge v nemških zadružnih organizacijah
in neorganizirane.

V stari Avstriji so delovale v Jugoslovanskem ozemlju tudi nekatere nemške zadružne organizacije. V tem pogledu prihaja na Štajerskem v poštev „Zveza kmetijskih zadrug na Štajerskem“ z sedežem v Gradcu. Le-ta posluje v celi Štajerski stare meje in je štela koncem l. 1917 okroglo 380 zadrug, med katerimi jih je bilo z slovenskim poslovnim jezikom 34 in sicer 20 rajfajzenovk in 14 raznih drugih kmetijskih zadrug. Razuntega je imela ta organizacija v slovenskem delu Štajerske še okroglo 25 zadrug z nemškim poslovnim jezikom. Vsega skupaj bo izgubila graška zveza v Jugoslaviji pač zagotovo svojih 60 zadrug, če ne še več.

Na Koroškem se nahaja v podobnem položaju nemška „Deželna zveza kmetijskih zadrug“ z sedežem v Celovcu. Le-ta je štela koncem l. 1917 okroglo 150 članic. Sicer so vse izkazane kot v nemškem jeziku poslujoče, vkljub temu je najmanj 50 zadrug po članstvu narodno mešanih. Velik del članic celovške zveze bo pripadel Jugoslaviji. Asimilacija ne bo težavna, ker je ravno znaten del članstva slovenskega pokolenja. Ravno isto velja tudi za graške nemške zadruge na Slovenskem Štajerskem.

Preko štajerske in koroške deželne meje nemške kmetijske zadružne zveze niso poslovale. Pač pa se je raztezal preko celega juga še delokrog zveze nemških šulcedeličevk na Dunaju in zveze avstrijskih konzumnih zadrug na Dunaju. Prva je štela na slovenskem ozemlju kakih 30 članic, pred vsem posojilnic vse z nemškim poslovnim jezikom. Članstvo pa je tudi pri teh zadrugah skoraj brez izjeme narodno mešano. Slednja zveza je štela v našem ozemlju okroglo 20 članic, med temi nekaj takih z slovenskim poslovnim jezikom, vse ostale pa imajo večji ali manjši odstotek jugoslovanskega članstva. Tudi v teh dveh slučajih asimilacija ne bo delala težav.

Izven zveznih organizacij stoječih ali „divjih“ zadrug je v jugoslovanskem ozemlju stare Avstrije najmanj v Sloveniji. Je to posledica konkurence med zvezami. Ena izmed redkih koristnih posledic škodljivega konkurenčnega boja. Ne bo menda niti pet kmetijskih zadrug v Sloveniji izven zvez. Nakaj slabše je v Istri in Dalmaciji. Tam je osobito dokaj ribarskih in drugih zadrug ostalo zvezno neorganiziranih. Uradna statistika dunajske statistične osrednje komisije izkazuje n. pr. za Dalmacijo dne 1. januarja 1917 vsega skupaj 407 zadrug. Istočasno je bilo včlanjenih pri splitski zvezi 279, pri dubrovniški 58 in pri Zadružni zvezi v Ljubljani še 4 zadruge, skupaj 341 zadrug, tako da bi jih bilo izven zvez še nad 60. Nekaj takih je tudi v Istri. Vsega skupaj utegne biti v celem ozemlju okroglo 80 zadrug izven zvez, med temi bo pa vsekakor kmetijskih le malo.

Po vsem tem se sme računati, da je bilo ob ustanovitvi Jugoslavije v jugoslovanskih deželah nekdanje Avstrije izven jugoslovanskih zadružnih zvez okroglo 250 zadrug najrazličnejših vrst. S pomočjo statističnega materijala ozna-

čenih nemških zadružnih organizacij in s pomočjo povprečnih številok se da dognati, da utegne biti v teh 250 zadrugah najmanj 30.000 članov.

i) Pregled.

Brez nekdanjih nemških zadružnih organizacij, ki z ustanovitvijo Jugoslavije v našem ozemlju ne prihajajo več v poštev, deluje torej v Jugoslovanskih deželah stare Avstrije 7 glavnih jugoslovanskih zadružnih organizacij. Glasom pravil, oziroma faktično delujejo: Na Štajerskem: „Zadružna Zveza v Celju“ „Zadružna Zveza v Ljubljani“ in „Zveza slovenskih zadrug v Ljubljani“. Na Koroškem: Iste tri kakor na Štajerskem, vendar nima „Zveza slovenskih zadrug“ v tej deželi nobene članice. Na Goriškem: Iste tri, kakor na Štajerskem in „Goriška zveza gospodarskih zadrug in društev“. V Trstu in v Istri: Iste tri, kakor na Štajerskem. Na Kranjskem: Iste tri, kakor na Štajerskem in „Zadružna centrala v Ljubljani“. V Dalmaciji: „Zadružni savez v Spljetu“ za hrvatski in „Savez srpskih privrednih zadruga v Dubrovniku“ za srpski del dalmatinskega prebivalstva. Potemtakem so najidealnejše razmere izmed vseh navedenih dežel v Dalmaciji, kjer obstoječih dveh organizacij ni smatrati kot konkurenčnih. Vendar odgovarja pojmu jugoslovanske narodne enotnosti, da se združita obe dalmatinski organizaciji v eno samo. Splitski „Zadrugar“ je izrazil to željo že l. 1910 v nekem Vrsalovičevem članku o „Razvoju zadrugarstva u Dalmaciji“.

Kar se tiče poslovnih predmetov zadružništva, žalibog manjka vsake podlage za statistično obdelanje sedanjega stanja v posameznih zadrugah. Kvečjemu, da se navede nekaj številok in bilanc zadružnih zvez, pri čemer se dubrovniška organizacija ne vpoštevata, ker dotične številke niso na razpolago, pa tudi radi tega, ker „Srpska centralna banka za Primorsko“ menda ne posluje samo z zadrugami. Pri ostalih zvezah je bilo stanje v času ustanovitve Jugoslavije nekako to-le:

Stanje hranilnih vlog	135,000.000 K
stanje danih kreditov	40,000.000 „
stanje deležev	1,700.000 „
stanje rezerv	1,100.000 K

pri čemer je posebej omeniti sledeče: Največ vlog ima „Zadružna zveza v Ljubljani“ in sicer okroglo 60,000.000 K. Stanje danih kreditov je največje pri „Zadružnem savezu v Spljetu“ in sicer okroglo 20,000.000 K. Ista zveza ima tudi največ deležev, nad 1,000.000 K, in največ rezerv, nad 800.000 K.

Zadrug z neorganiziranimi in z onimi iz nemških zvez vred je skupaj okroglo 1575, ki se razdele na posamezne vrste približno takole:

Rajfajzenovk	780
šulcedeličevk	150
konzumnih zadrug	140
mlekarskih zadrug	90
živinorejskih zadrug	50
ribiških zadrug	50

oljarskih zadrug	20
vinarskih zadrug	20
raznih zadrug	275
skupaj	1575 zadrug.

V vseh teh zadrugah je okroglo 320.000 zadružnikov. Tri četrtine vsega prebivalstva so zaposlene v kmetijstvu. Samostojnih posestnikov, najemnikov in kolonov se je štelo v kmetijstvu l. 1910 v označenem jugoslovanskem ozemlju okroglo 275.000, torej precej manje kakor je vsega članstva v zadrugah. V navedenem številu 1575 zadrug je pač tudi precejšnje število nekmetovalcev. Nadalje je treba uvaževati, da je v nekreditnih zadrugah samih že okroglo 60.000 zadružnikov. Le-ti so, v kolikor so kmetovalci, po veliki večini ob enem včlanjeni tudi v kreditni zadrugi. Končno je gotovo tudi dosti takih slučajev, da je eden in isti kmetovalec včlanjen i pri rajfazenoyki, i pri šulcedeličevki. Tako je koncem konca še vedno precejšnje število onih samostojnih kmetovalcev, ki niso včlanjeni v nobeni zvezi. Stvar najbližje bodočnosti bo, da se vse te številke točno doženejo z zanesljivo statistiko, ki jo naše zadružništvo že močno pogreša.

(Nadaljevanje sledi.)

Dr. Andrej Veble.

Socijalni problemi v Jugoslaviji.

II.

Agrarna reforma.

Pred kratkim je primerjal dr. Tavčar v nekem članku o agrarnem vprašanju agrarno reformo — blejskemu zvončku, ob katerega se sedaj oprijemljejo vse politične stranke v naši jugoslovanski državi. Začela se je licitacija političnih strank, ki gotovo ne bo na korist stvari sami, kajti agrarna reforma je v prvi vrsti narodnogospodarsk, gospodarskopoličen in socijalen problem. Vsi drugi — strankarsko-politični — oziri bi morali stopiti v ozadje pri reševanju tega, za ves naš bodoči gospodarski razvoj tako važnega vprašanja. S tega vidika hočem v naslednjih vrsticah podati: 1. kratek zgodovinski pregled gospodarskih, zlasti agrarnih razmer v naši državi s posebnim ozirom na Bosno in Hercegovino, 2. pregled dosedanjih načrtov agrarne reforme v naši državi in 3. opisati težave, s katerimi moramo računati pri rešitvi agrarne reforme, zlasti praktično ali boljše upravnotehnično stran reforme s posebnim ozirom na veljavno zasebno, zlasti dedno pravo.

Kdor se zanima za gospodarska in socijalna vprašanja v Jugoslaviji in hoče to ali ono vprašanje res znanstveno obravnavati, vé, kako težavno je to. Posebno mi Slovenci čutimo to najbolj, ker še nimamo svojega vseučilišča ali akademije znanosti, ki bi bila v prvi vrsti poklicana v to, da s temeljitim znanstvenim raziskovanjem na polju državne, narodno-gospodarske in socijalne vede

kakor tudi na polju pomožnih ved (pravne in gospodarske zgodovine ter statistike) pripravljajo tla in res trdne temelje za uspešno delo naši zakonodaji. Nevarnost preti, da se vsled teh nedostatkov v naši zakonodaji — vsaj v prvih letih — ugnezdi diletantizem in površnost, ki utegne povzročiti nevarne posledice. — Zmotna ali nejasna načela povzročijo tudi zmotna dejanja. — Nekoliko boljše je sicer v Srbiji in na Hrvaškem, kjer imajo svoja vseučilišča, čeravno niti tam ni vse tako kakor bi moralo biti. — Največji nedostatek pa je, pomanjkanje enotne in zanesljive statistike. To, kar smo imeli v bivši Avstro-ogrski, je večinoma že zastarelo, ker je svetovna vojna vse naše gospodarske in socialne razmere popolnoma zrevolucionirala in spremenila. Isto velja za srbsko statistiko, če so se vsled avstrijske in nemške invazije sploh rešili kaki tozadevni podatki. — Skrajni čas je, da se za celo našo državo uredi centralni statistični urad v Belgradu, kateremu se naj poverijo vsi tozadevni posli (priprave za bližajoče se ljudsko štetje l. 1920, delavska, obrtna, kmetijska statistika, statistika poklicev, razdelitve posestev, premoženja, dohodkov itd.) V doglednem času pa bi se naj za celo Jugoslavijo osnovalo znanstveno društvo za socialno politiko, ki bi po vzgledih raznih inozemskih društev izdajalo znanstvene publikacije, ki spadajo v to stroko kakor n. pr. nemško društvo „Verein für Socialpolitik“, kateremu sta predvsem Schmoller in Adolf Wagner posvetila vse svoje življensko delo.

* * *

Zgodovina je učiteljica življenja, so učili že stari Rimljani. Danes sicer nimamo več tistega svetega spoštovanja do zgodovine in njenih rezultatov, kakor so nas učili v strohneli stari Avstriji zagovorniki raznih historičnih pravic, ki so se v resnici izkazale kot vnebovpijoče krivice nasproti zatiranim narodom. Zgodovina danes ne uživa več tistega ugleda, kakor nekdanj, ko so učenjaki državniki in kralji prisegali na njene rezultate, da so pod njeno zaščito označevali čestokrat neresnico in krivico. Minulo stoletje in najbolj svetovna vojna je pomedla s historičnimi pravicami. Naše oči niso več uprte v preteklost, ki je pomenila za nas le tisočletno suženjstvo, naše oči se ozirajo v sedanost in bodočnost. To velja v političnem oziru. Toda na znanstvenem polju ne moremo pogrešati historičnega znanja. Tudi pojave gospodarskega in socialnega življenja moramo presojeti kot rezultat zgodovinskega razvoja, ako jih hočemo prav razumeti. Današnje gospodarske in socialne razmere v Jugoslaviji so produkt, tisočletnega gospodarskega in kulturnopolitičnega razvoja našega jugoslovanskega plemena in raznih zunanjih političnih in kulturnih vplivov. Avstrijsko-nemški pravni in politični sistem, fevdalizem, turške vojske, vpliv bizantinske kulture itd., vse to je mogočno vplivalo na razvoj naših gospodarskih in socialnih razmer oziroma je povzročilo našo gospodarsko in kulturno stagnacijo. Zgodovinsko dejstvo je, da so predvsem zunanji, tuji in nam sovražni politični vplivi glaven vzrok, da se naše jugoslovansko pleme ni moglo prej zediniti v politično in državno celoto, v kateri bi se moglo neovirano razvijati narodno življenje in vsled tega tudi duševna in materijalna kultura. Na ozemlju naše države imamo

8 okrožij, ki imajo vsako posebne pravne razmere: 1. slovenske pokrajine, Istra in Dalmacija, 2. Hrvaška in Slavonija, 3. Bosna in Hercegovina, 4. Reka, 5. Banat, Bačka in Prekmurje, 6. Srbija, 7. Črnagora, 8. Macedonija in v balkanski vojni okupirano ozemlje. — Posledica te pravne in politične razcepljenosti se kaže najbolj na gospodarskem polju. — Vsako izmed gori navedenih okrožij je živelo stoletja in stoletja svoje posebno, ločeno življenje pod različnimi tujimi in sovražnimi vplivi, najbolj tužna usoda pa je zadela tiste naše pokrajine, ki so prišle pod turško vladno. V teh deželah je še danes narodno gospodarstvo čisto primitivno naturalno, srednjeveško kakor n. pr. v Macedoniji in v nekaterih krajih Bosne in Hercegovine. Ljudstvo v teh pokrajinah še nima pojma o umnem, naprednem gospodarstvu. Značilno je, da imajo v Bosni še danes 98⁰/₀ kmetovalcev lesene pluge, kakor so jih imeli pri nas pred več sto leti in da ljudje strojev v kmetijstvu skoraj ne poznajo, izvzemši bogatejše in šolane veleposestnike. Prepotoval sem velik del naše države, med drugim tudi Srbijo tja do Črne gore in doli do Leskovca in sem se na lastne oči prepričal, kako dijamentralno nasprotne gospodarske razmere so še pri nas. V bližini Novoga Pazarja — v Sandžaku — sem zasledil še cele zadruge, ki štejejo 60 do 80 oseb, s pristnim komunističnim gospodarstvom.

* * *

Agrarnopravni odnošaji v slovenskih pokrajinah, v Istri in Dalmaciji so se razvili pod vplivom avstrijskega pravnega in političnega reda. Z zemljiško odvezo l. 1848 je naše kmetijstvo prešlo iz fevdalnega in naturalnega v denarno in kreditno gospodarstvo. Načela gospodarskega liberalizma, ki je v praksi rodil toliko gorja in uničil velik del našega srednjega stanu, so zmagala tudi v kmetijstvu. Država se je ravnala po načelu popolne gospodarske svobode in je prepustila gospodarskemu življenju in svobodni konkurenci prosto pot. Posledice te zlote svobode so se kmalu pokazale. Naše šibko kmetijstvo ni moglo vzdržati prekmorske konkurence, začelo se je zadolževanje kmetij in beg z dežele v mesta. Šele v osemdesetih letih minulega stoletja je prejšnja Avstrija krenila malo na drugo pot in začela izvajati agrarno politiko v zaščito malega in srednjega kmeta, toda nesrečni dualizem je spravil Avstrijo vedno bolj v odvisnost ogrskih agrarnih magnatov, grofov in baronov, tako da so nazadnje vedno bolj odločali interesi veleposestnikov tudi v zunanji trgovini, zlasti pri sklepanju trgovskih pogodb s tujimi državami. Pospesevanje kmetijstva je bilo pri nas večinoma prepuščeno deželni zborom in odborom. Eno panogo pa moramo omeniti, ki se je v prejšnji Avstriji zelo pospeševala, namreč kmetijsko združništvo. Da so slovenske pokrajine v naši državi, kar se tiče gospodarskih razmer, solidnosti in reda, na prvem mestu, se imamo zahvaliti velikemu vzgojnemu pomenu kmetijskega združništva in izobraževalnemu delu, zlasti tudi strokovnemu šolstvu, časopisju in pouku na Slovenskem. Zavedajmo se velike vzgojne moči združne organizacije. Lahko smo ponosni na njo, če tudi še nismo dosegli vsega, kar se še mora storiti na tem polju.

Posebej še hočem omeniti razvoj agrarnih razmer v Bosni in Hercegovini. Iz borne literature o tamošnjih agrarnih razmerah navajam na prvem mestu češkega vseučiliškega profesorja dr. Kadleca: „Agrární právo v Bosně a Hercegovině“ (Praga 1903) po katerem so povzete glavne misli v naslednjih vrstah, in delo Adama Krasnievicza „Das bäuerliche Recht in Bosnien und der Hercegovina“ (Dolenja Tuzla 1899), ter razne strokovne članke v hrvaških listih „Jugoslovanski ekonomista“ in „Obzor“ letnik 1919.; zlasti članek „Agrarni problem u Bosni a Hercegovini“ v Obzoru l. 1919, šte. 53 str. 3. G. profesor dr. Kadlec, velik prijatelj Jugoslovanov in slovit profesor slovanskega prava v Pragi je pred ca 20 leti prepotoval Bosno in Hercegovino in v svoji knjigi izvrstno opisal agrarne razmere v teh deželah ter jasno označil pravne odnošaje „kmetov“. Dr. Kadlec povdarja v svoji knjigi, kako zanimiva je v pravnem oziru Bosna in Hercegovina, kjer se stikajo slovanski pravni običaji s turškim in avstrijskim pravom.

„Kmetško pravo“ v Bosni in Hercegovini je dedni naturalni zakup. V Bosni in Hercegovini je namreč mnogo ljudi, ki nimajo svoje zemlje, ki živijo kot zakupniki na tujih zemljiščih, lastnikom dotične zemlje (agom, begom) pa dajejo določeni del pridelkov mesto denarja kot zakupnino. Ti zakupniki se imenujejo „Kmeti“ (turško čifčije), lastniki zemlje pa agi ali begi. Pravice in dolžnosti teh dednih zakupnikov vsebuje „kmetško pravo“. Poleg kmetškega prava kot dednega zakupa na zemljiščih se nahaja še tudi začasni zakup, ki se sklepa s pogodbo med lastnikom in zakupnikom samo začasno, na določeno dobo. Ti zakupniki se imenujejo: priorci, pridržnici, privatnici, kirajdžije. Dedni in začasni zakup tvorita glavno vsebino agrarnega prava v Bosni in Hercegovini. Kmetško pravo ni specijelno turškega izvira, pač pa je turško pravo zelo vplivalo na razvoj teh pravnih odnošajev. Podobne pravne naredbe in ustanove najdemo že pri Indih, Grkih, Rimljanih in Bizantincih (Kadlec str. 1—24).

V gospodarskem oziru so dolžnosti kmetove do gospodarja trojne vrste: 1. robota, 2. obresti, 3. naturalne dajatve (desetina, devetina, ali tretjina). Gospodarske razmere kmečkega prebivalstva so bile na Hrvaškem, v Srbiji, Bosni in Hercegovini pred prihodom Turkov skoraj iste.

Pred prihodom Turkov je bila zemlja v teh krajih razdeljena takole: 1. državna zemljišča, h katerim se je prištevala tudi še nezasedena (neokupirana) zemlja; 2. mala svobodna zemljišča, ki so dajala nekatere manjše davščine (dajatve) svojemu vladarju; 3. posvetna in cerkvena veleposestva kakor tudi zasebna vladarjeva zemljišča; 4. vojaška in uradna lena (fevdi), ki so nastala na tak način, da je vladar odstopil del svoje zemlje posebno zaslužnim uradnikom in vojaškim dostojanstvenikom, sprva samo na določeno dobo, do smrti dotičnega uradnika; iz tega pa so počasi nastala dedna lena.

Plemiška veleposestva so bila v neomejeni lasti njih gospodarjev. Ako je dotična rodbina izumrla, je pripadla zemlja nazaj vladarju. Na veleposestvih

cerkvenih in posvetnih dostojanstvenikov so bili nastanjeni ljudje, ki so obdelovali zemljo, podaniki ali podložniki, ki niso bili popolnoma svobodni.

Ko so prišli Turki v jugoslovanske kraje, so polagoma nastale nove gospodarske razmere. Neomejena lastnina zemljišč je izginila oziroma so jo Turki zelo omejili. Samo mestne in selske hiše, vrtovi in vinogradi so ostali privatna last, vsa ostala zemlja je bila proglašena za državno ali emirjevo zemljo. Tudi sicer so Turki zasebno lastnino zelo omejili. Pod vplivom turškega prava je bilo dedno pravo omejeno le na najbližnje sorodnike, testamentarno dedno pravo pa se je sploh odpravilo.

Svobodni kmetje ali posestniki so polagoma izginili. Turški begi oziroma age so popuščali svojo zemljo v dedno uživanje kmetom, zato pa so jim ti morali dajati razne davščine v naravi, namreč deveti del vseh pridelkov in še razna osebna dela. Ko so lena (fevdi) propadla in so postali spahiji — vojaški dostojanstveniki — prosti vojaške službe, so se začeli baviti s poljedelstvom. Začeli so tirjati od kmetov vedno večje davščine. Čim bolj je padala moč centralne vlade, tembolj je rasel vpliv in moč agov, begov in spahijev.

Poleg naturalnih davščin so zahtevali vedno večjo in hujšo roboto, tako da so kmetje trpeli kot nema živina. Bili so res uboga „raja“. Najhujše je bilo to, da dajatve kmetov niso bile z nobenim zakonom urejene in da so bili kmetje na milost in nemilost izročeni svojim tlačiteljem. Šele s turško naredbo z dne 12. septembra 1859. so bili kmetovski odnošaji zakonito urejeni. Po okupaciji Bosne je priporočal podmaršal baron Jovanović ministrstvu na Dunaju, naj se kmalu izvrši odkup ali zemljiška odveza bosanskih kmetov, ministrstvo pa je odgovorilo, da je treba prej zbrati podatke in preštudirati zadevo. Po stari avstrijski metodi!

V bosanskem agrarnem pravu ima še danes pravni običaj odlično, morda celo najvažnejše mesto. Tudi zadruga so še ohranjene v Bosni in Hercegovini in sicer med katoličani, pravoslavnicami in mohamedanci.

Kmetovski odnošaj je, kakor smo že gori povdarili, dedni naturalni zakup. Subjekt kmetstva ni posamezna oseba, temveč družina ali pa zadruga kot pravna oseba. Zadrugo zastopa starešina.

Kmet oziroma kmetova družina ima pravico do dednega uživanja zemljišča, lastnik ga v tej pravici ne sme in ne more ovirati, tudi če proda zemljišče, preide kmetovski odnošaj kot realno breme na novega lastnika.

Glavna naloga kmetova je: obdelovanje polja, dajatve v naravi, obstoječe v gotovem delu pridelkov in razne osebne službe.

Alikvotne dajatve pridelkov (tretjina, četrtnina, devetina ali desetina) se imenujejo: hak, natančno fiksirani znesek pridelkov, ki se eventuelno oddajajo, pa kesim. Dajatve niso povsod enake, odločuje pravni običaj.

Hak je torej lahko tretjina, ali celo polovica pridelkov. Dolžnost skrbeti za vzdrževanje stavb zadene lastnika, ki ima dati kmetu tudi potrebno ži-

vino in seme za obdelovanje polja; v zadnjem slučaju pa znašajo dajatve polovico pridelkov.

Izkušnje v Bosni in Hercegovini so dokazale, da je kmetovski odnošaj velika socijalna krivica in obenem tudi glavna ovira zdravega gospodarskega napredka.

Po zadnjem ljudskem štetju l. 1910 je štela Bosna in Hercegovina 1,898,044 prebivalcev, od katerih se bavi 87·900/0 s poljedelstvom.

Prebivalstvo, ki se bavi s poljedelstvom kot glavnim poklicem, je razdeljeno takole:

1. Posestniki s „kmeti“:

Muslimani	9537 s 35.719 člani družine
Srbi	633 „ 3227 „ „
Katoličani	267 „ 1399 „ „
razni	27 „ 115 „ „
Skupaj	10.463 s 40.460 člani družine

2. Posestniki brez „kmetov“:

Muslimani	3023 s 11.005 člani družine
Srbi	760 „ 3234 „ „
Katoličani	458 „ 1777 „ „
razni	40 „ 116 „ „
Skupaj	4.281 s 16.182 člani družine.

3. Svobodni kmeti (seljaci):

Muslimani	77.518 s 334.811 člani družine
Srbi	35.414 „ 183.268 „ „
Katoliki	22.916 „ 111.905 „ „
razni	1.006 „ 4.805 „ „
Skupaj	136.854 s 634.789 člani družine.

4 „Kmeti“:

Muslimani	3.653 s 16.127 člani družine
Srbi	58.895 „ 333.739 „ „
Katoličani	17.116 „ 94.992 „ „
razni	13 „ 62 „ „
Skupaj	79.677 s 444.920 člani družine.

V raznih drugih prehodnih skupinah je še 14.453 družin s 95.296 osebami, ki so svobodni posestniki, a obenem „kmeti“, dalje še 16.903 družin s 110.449 osebami, ki so pa pretežno kmeti. (Statistika je posneta po gori citiranem članku v Obzoru).

Ako so gori navedeni podatki resnični, potem živi v Bosni in Hercegovini še danes okroglo 650.000 ljudi, torej ena tretjina vsega prebivalstva v suženstvu. — Da so te razmere nemogoče in skrajno krivične, je jasno.

Prejšnja bosanska uprava se je šele v zadnjem času začela zanimati za položaj bosanskih kmetov.

Od l. 1895 je bosansko-hercegovska deželna banka podpirala prostovoljni odkup kmetov, toda uspehi te akcije su bili malenkostni.

Ugotovilo se je, da bi trajalo najmanj 100 let, predno bi še izvršil odkup kmetov potom prostovoljnega odkupa zemljišč.

Bosanska vlada je kljub slabim izkušnjam s prostovoljnim odkupom vstrajala pri tej metodi. L. 1910 je bil sprejet zakon v bosansko-hercegovskem saboru o fakultativnem odkupu kmetov in za to potrebnih kreditih, s katerimi bi se naj cela akcija pospešila.

Kakšni so uspehi te akcije, ni bilo mogoče izvedeti.

* * *

Na Slovenskem je okroglo 200.000 ha veleposestev, ki so fidajkomisna last in so še vedno v rokah tujih večinoma nemških plemenitašev, še bolj kričeče razmere so na Hrvaškem in v Slavoniji. Čisto gotovo je, da tam ne morejo biti zdrave gospodarske razmere, kjer imajo posamezne družine po 500 in še več oralov zemlje v rokah, ogromna množina ljudstva pa niti toliko zemlje, da bi se mogle dotične družine s tem preživeti.

Klic po nacijonaliziranju veleposestev, zlasti prejšne habsburške dinastije in fidejkomisov je gotovo upravičen. Da se morajo veleposestva razdeliti in da se mora širšim množicam omogočiti pridobitev zemlje, je samo po sebi umevno. Spor se danes ne suče okoli tega, ali se naj veleposestva razdelijo ali ne, ampak torišče spora je danes čisto drugje: gre za to, kako daleč se naj razdelitev in razlastitev vrši, ali se naj razdelijo sama polja in travniki ali tudi veliki gozdi, dalje, kako se naj organizira upravnotehnična stran razdelitve, ugotovitev eksistenčnega minima za družino itd. Tudi to je danes nesporno, da se zemlja ne more ljudem dati brezplačno temveč proti letnemu odplačevanju na daljšo dobo (30—40 let). Zdi se mi pa, da se je torišče vprašanja o agrarni reformi premaknilo ravno na upravnotehnično polje in nevarnost je, da tukaj tudi obični rešitev agrarne reforme, ako se ne prime na pravem mestu.

(Dalje sledi).

Koncentracija našega združništva.

(Konec.)

Popoldne dne 12. aprila se je konferenca nadaljevala pod predsedstvom g. Ant. Kralja. Poročal je g. Gj. Marić o oskrbi združnikov. Referent je poročal približno takole:

Doslej je naš narod živel v zelo težkih razmerah. Večni neprijatelj ni samo smatral naš narod za sužnja, ampak ga je tudi izsesaval na vse mogoče načine. Neprijatelj je preprečeval svobodni Srbiji vsak gospodarski razvitek —

spomnimo se samo onih „svinjskih in trgovskih vojn“, ki jih je vodila bivša monarhija in potem vsega onega, kar je ta propala država podvzela, da po balkanskih vojskah 1912/1913 zabrani Srbiji izhod na morje, za katerim je tako silno težila. Nas ostale je Avstrija smatrala kot svojo kolonijo, kot tiste, ki so morali delati, da se z njihovim znojem bogatijo Švabi in Madžari.

Tako je ta strašna svetovna vojna zatekla naš narod v zelo slabem ekonomskem stanju, a takoj v početku so razgrabili, oropali in uničili dober del naše narodne imovine, da nas kaznijo, ker smo baje mi izzvali to vojno. Kasneje je sovražnik gazil po Srbiji, pa je tedaj in ves čas okupacije neusmiljeno otimal in uničeval vse, kar je marljivi in varčni srbijanski seljak imel od preje in kar je pridelal ob tem času. V naših krajih bivše monarhije pa je bil z zakonom uveden način jemanja in ropanja: rekvizicije, pa so našemu narodu odvzeli vse kar se je le odvzeti moglo. Ko pa so s slavo ovenčana srbijanska vojska in jugoslovanske legije prisilile sovražnika, da zapusti Srbijo, tedaj je, da dokaže svojo slaboznano „grindlih kajt“ poropal, odnesel ali uničil v Srbiji vse — tudi žebelj iz trama.

S tem sistematičnim ropanjem in uničevanjem se je v našem narodu povečala ona beda, ki kot posledica te strašne vojne vlada povsod. Naš seljak nima danes ne obutve, ne obleke, ne voza, ne konja, ne živine, ne orodja, ne semena, ne strehe, sploh ničesar, tako da ne more živeti, še manj pa delati, kakor bi bilo sedaj treba. Vsega tega se naš seljak nevoljno spominja in dasi je izpolnjena njegova večna želja, se vendar nikar ne čudimo, ako bi ta mirni in potrpežljivi seljak podlegel oni grozni kugi, ki se tako grozno širi v naši najbližji okolici. Njegova potrpežljivost je pri kraju in mislim, da ni koristno igrati se dalje s tem nevarnim ognjem.

Mi zadrugarji vedno govorimo o najslabejšem, a upamo in delamo za najboljše. Toda ne smemo se zadovoljiti s samim konstatiranjem, treba je najti tudi leka za bolezen. Zato sem to vprašanje spravil na dnevni red današnjega razpravljanja.

Mi zadrugarji vemo, kako to gre: česar ne more jeden ali dva, to jih more več skupaj; česar ne more jedna zadruga, to more zveza, a kar presega tudi njene moči, to more združba zvez. Zato bi ravno ta posel spadal k nalogam naše glavne zveze, ki pa še ni ustanovljena, dočim se nam mudi, ker bo skoraj bila dvanajsta ura. Zato je treba, da se sporazumemo, kaj in kako je treba podvzeti, da se ublaži ta silna beda našega seljaka.

Tega važnega vprašanja sem se le dotaknil, jaz nisem hotel niti smel, da se s tem natančneje bavim, ker to znate sami boljše in temeljitejše nego jaz. Kasneje hočem predložiti morebiti potrebne predloge.

Gjuro Džamonja (Mostar): Gotovo morajo zadruge v prvi vrsti pomoči narodu, a pomagati se mu mora tudi z druge strani. Po skladiščih leži vse polno orodja, ki ga ljudstvo pogreša. To bi se moralo čimpreje razdeliti. Iz Amerike bi morala država nabaviti pomanjkujoče priprave, a če država tega ne more, naj se za to pobriga združništvo. Iz Avstrije in Češke bi se moglo dobiti

orodje v zameno za čežano, ki se bo vsled zabrane izvoza skoro pokvarila. Od zaveznikov se nimamo mnogo nadejati, ker nimajo v tem organizacije. Dobiti je krajev, kjer narod gladuje. Prehrana in oskrba bi se morala izročiti zadrugam in njihovim organizacijam.

Kosta Glavinić (Beograd): Vprašanje preskrbe je največje važnosti. Stiska je povsod velika, ali v Srbiji je največja. Tri leta sem roboval z g. Avramovićem tu v Beogradu in vsak dan smo gledali, kaj vse odnaša sovražnik iz naše dežele. Posebno strašno je bilo ob času sovražnikovega bega. Črede živine in drobnice so gonili dan in noč skozi Beograd. Gledali smo, kako oficirji in njihovi pomagači tovorijo in odvažajo premoženje meščanov in države — odvlekli so celo cunje, v katere se v mirni dobi ni hotela oblačiti niti ciganka. Jedinna nada nam je bila, da bo bolje po povratku vojske. Pa ni bilo bolje. Saj ni bilo niti drv, da bi mogli speči vojakom kruha. Bojim se, da bo stiska zaradi slabih prometnih sredstev trpela še dolgo. Poleg tega so izginili najboljši uradniki, a njihova mesta so zavzeli stari in nesposobni. Najvažnejše ministrstvo, ono za prehrano in obnovo, je izpustilo dragocen čas, ker se ni pravočasno pobrigalo za nabavo semenja in orodja za pomladansko setev.

Ko smo se uverili, da država vsega tega nima pred očmi, osnovali smo po inicijativi g. Avramovića Glavni odbor za obnovo dežele, v katerem so zastopani vsi interesovani. Vse smo pregledali, proučili in dognali, da bi potrebovali najmanj 150 milijonov dinarjev, toda komaj čez dva meseca nam je dovolila država cela 2 milijona dinarjev kredita, s katerim pa niti danes še ne moremo razpolagati.

Prosili smo za pomoč naše mogočne in bogate zaveznike, pa oni pravijo, da ne morejo pomagati, dokler nimamo v Parizu ali v Londonu otvorjenega kredita. Finančni minister pravi, da nam tega ne more dati.

Dovolite, da vam po uradnih podatkih naštejem, kaj nam je sovražnik odnesel v živini in živinskih proizvodih. Odvzeli so nam: konj (100⁰/₀) za 82,200.000 dinarjev, goveje živine (40⁰/₀) za 150,000.000, ovac (80⁰/₀) za 350,000.000, koz (80⁰/₀) za 16,800.000, svinj (80⁰/₀) za 70,000.000, kuretine za 60,000.000, kar da pri živih živalih 729,000.000 dinarjev in sicer samo v Srbiji v mejah pred l. 1912, a še več v Stari Srbiji in Macedoniji. Tam pa je bila živina slabše kakovosti, pa računimo škodo samo na polovico, na 364,500.000 dinarjev. Skupno je torej samo pri živini upropaščena vrednost 1.093,500.000 dinarjev. Temu treba dodati še vrednost živalskih proizvodov in sicer: volne za 720,000.000, kozje dlake za 18,800.000, kož za 82,900.000, jajec za 120,000.000, skupaj torej živalskih proizvodov za 941,700.000 dinarjev, oziroma pristevši poprej navedeno vrednost živali vsega skupaj 2.035,200.000 dinarjev. Vrednost se je vzela v račun v predvojnih cenah (vol 300 dinarjev, konj 500, ovca z volno 100, svinja 50 dinarjev).

To je ogromna vrednost, ali še ni nič proti temu, kar potrebujemo sedaj. Treba nam je najmanj 250.000 krav, 50.000 kobil, 250.000 ovac in 100.000 parov volov, kar vse skupaj predstavlja po današnjih cenah ogromno vrednost.

No, to še ni niti od blizu vse. Kje je vse ono drugo, kar nam je sovražnik odnesel iz privatne in državne imovine? Točnih podatkov o tem ni, ali znamo in vidimo, da je naš narod gol, bos, gladen in žejen, da nima, na kar bi se vlegel niti s čim bi se pokrtil, da nima nobenih priprav, ne orodja ne semenja in ne drugih potrebščin za delo in življenje.

Zveza srbskih kmetijskih zadrug ni mogla prevzeti preskrbe teh stvari, ker nima stika s svojimi zadrugami vsled nikakih komunikacij. Zato smo počeli snovati posebne zadruge za obnovo in oskrbo. Moramo si sami pomagati na kakršenkoli način in ravno zato grem te dni v Osek, Zagreb in Ljubljano, da vidim, kaj bi mogli tam dobiti in po kakšni ceni. Ne zahtevamo zastonj, nego samo, dase nam proda po prilični ceni.

Kakor vidite, potreba in stiska je ogromna, sredstev nobenih, pomoči od nikoder; zato nezadovoljnost splošna. Ali mi, ki smo toliko pretrpeli, nismo niti trenotek dvomili v našo moč in tudi sedaj ne dvomimo. Dogodilo se nam je, kakor se dogodi tistemu, ki hodi po mraku, pa ga nekdo nenadoma udari po glavi in on se onesvesti, pa se opoteka, dokler se ne zave. Tudi mi se bomo zavedli, v to verujemo vsi.

Mihajlo Avramović: Beda, ki sta jo opisala g. poročevalec in g. Glavinić, ni samo naša, to je splošna beda, ki je posledica te strašne vojne in privatnega kapitalizma, ki hoče kopiciti silne denarje z majhnim delom in brzim tempom. Stalno dobivam poročila iz Angleške in drugih držav, ki imajo odprto morje, pa vidim, da tudi tam zadrugarstvo enako toži kakor mi tukaj. Ondi sicer niso toliko trpeli od sovražnika, ali so zato stalno hranili in vzdrževali silno vojsko, ki ni ničesar proizvajala, nego je tudi sam narod proizvajal, da vojaki s temi proizvodi uničujejo. Njihova industrija je zelo oškodovana in je ves čas vojne delala samo za vojaštvo. Ona kuga, o kateri je govoril referent, preti tudi njim zaradi brezposelnosti in pomanjkanja. Te blodnje sicer ni moči opravičiti, ali je umevna; izzval jo je nenasitni privatni kapital.

To nevarnost in bedo že dolgo povdarjajo predstavitelji zavezniškega združništva. Že 7. februarja t. l. so pričeli s tem v Parizu in tam je bilo zastopano združništvo Angleške, Amerike, Francoske, Italije, Belgije, Poljske, Češke in Rusije. Pozvali so bili tudi Glavno zvezo srbskih kmetijskih zadrug, toda brzojavni poziv nam je bil dostavljen cel mesec po zaključku konference. Sedaj stalno zboruje ta konferenca v Londonu in mi smo z njo v zvezi preko naših tamošnjih zastopnikov. Posebno se tu razpravlja o oskrbovanju ljudstva potom zadrug v vseh alijiranih državah in sedaj zahtevajo od nas podatkov, česa je treba narodu v vsej naši državi in kaj jim moremo dati iz naše države v zameno. Sicer sem pozvan tja kot predstavnik združništva v Srbiji, ali bi mogel, ako na to pristanete, predstavljati celokupno naše združništvo. Mislim, da je neobhodno potrebno, da pristopimo k tej interalijirani združni ustanovi, ker ima sredstev in potov, da nam pomore.

Albert Hajer (Hrv.-slav. gospodarsko društvo v Oseku): Mi z veseljem pristanemo na to, da g. Avramović zastopa v Londonu vse naše združništvo in

mu bomo za to kar najbolj hvaležni. — Tudi pri nas na Hrvatskem in v Slavoniji ni dobro. Tudi pri nas nedostaje marsičesa, ker se je mnogo rekviriralo, a prej smo vse dobavljali iz Avstrije in Ogrske. Tako n. pr. sedaj ne more delati 63 parnih plugov, a v okupirani Ogrski 83, ker ni bencina. Imamo pa tudi druge potrebne kraje kakor Dalmacijo, Bosno in Slovenijo. Mi smo jim dajali od naših produktov kolikor moremo, ali mnogo nimamo, ker so delavne moči bile v vojski in ker so špekulanti nakupovali sila pridelkov. Ker si sedaj sami ne moremo dovolj pomagati, prosimo, da pooblastimo g. Avramovića, da nas vse zastopa v Londonu in da v imenu nas vseh išče pomeči.

Anton Kralj (Zadružna zveza v Ljubljani): Tudi v Sloveniji je gospodarski položaj kmeta jako težaven. V naših deželah se je ves čas vojne vzdrževala silna množina vojaštva, ki je jemala poljske pridelke in živino. Da bi našega kmeta oskrbela s potrebnim orodjem, je Gospodarska zveza v Ljubljani hotela nakupiti v Avstriji potrebnega orodja, ali tovarne so bile skoro prazne, ker se je blago rekviriralo za izvoz v Ukrajino. Da bi pomogli krajem, ki so vsled vojne mnogo trpeli, zlasti na Goriškem, smo bili pri Zvezi ustanovili tri organizacije, kmetijsko za nabavo semenja in orodja, obrtno centralo za obnovo Goriške in končno Centralno banko za kreditiranje obnove. Ta zadnje imenovani zavod ni mogel pričeti delovati. Pač pa deluje Obrtna centrala, ki ima v zalogi nekaj izdelkov mizarske stroke. Lesa za obrtniške namene ne manjka, ali bi se v Srbijo težko spravil zaradi nedostatnosti prevoznih sredstev. Pred vsem nam manjka hrane in zato zastaja produkcija za vso državo vrlo važnih potrebščin. Tako n. pr. premoga, katerega bi se v naših krajih lahko dobilo prilično mnogo, če bi ne bile prehranjevalne in stanovanjske razmere za delavce tako težavne. Sedaj se dela na tem, da se razmere glede prehrane in stanovanj zboljšajo in potem je upati, da se bo pridobivalo tudi več premoga, kar bo za naše železnice, ladjeplovstvo in tovarne velikega pomena. Pridružujem se prošnji, naj g. Avramović v Londonu zastopa vse jugoslovansko zadružništvo.

* * *

Naslednjega dne 13. aprila se je razprava nadaljevala.

Govorila sta Mladen Vukmir (Hrv.-slav. gospodarsko društvo v Zagrebu) in Aćim Gjermanović (Savez srpskih zemljoradničkih zadruga v Zagrebu), ki sta oba priporočala naj se naše zadružništvo obrne za pomoč do inostranskih organizacij. Isto je priporočal g. Marić (Srpska zveza u Dubrovniku), ki je orisal žalostni položaj srpskega zadružništva v Dalmaciji. V enakem smislu sta se izjavila Rudolf Galjer (Središnji savez hrvatskih seljačkih zadruga v Zagrebu) in dr. Rudolf Sardelić (Dubrovnik).

Mihajl Segedi (Zagreb) je nasprotno povdarjal potrebo, da se posveti posebna pažnja pospeševanju industrije na zadružni podlagi. Da bi samo v tujini nakupovali, bi ne bilo dobro. Naš seljak bi izdal zadnje novce in bi zopet padel v dolgove, katerih se je v vojni znebil, pa se mu bo potem tožilo po stanju, kakršno je bilo v vojni. Pri nas je dosti sirovin, ki se po ceni prodajajo drugim, ki to predelajo in potem za drag denar nam prodajajo. Kmetje n. pr. edini

rabijo modro galico, ki nam jo vso dobavljajo tužci. Zakaj bi ne napravili na združni podlagi tovarn za predelovanje polskih pridelkov, za izdelovanje poljedelskih potrebščin? Za vse to se bo treba resno pobrigati. Poleg tega je potrebno, da se v naših šolah uči združništvo in sicer teoretično in praktično, da bomo imeli dovolj sposobnih združnih sotrudnikov. Ob priliki reševanja agrarno reforme bi že bilo treba določiti potrebne pogoje za razvitek naše industrije, posebno pa za to, da tudi naši amerikalci izseljenci, ki delajo ondi po tovarnah, lažje in na povoljen način pridejo do zemlje v bližini večjih mest, kjer bi se postavile tovarne.

Ivan Lupis-Vukić opisuje stanje Dalmacije, katero deli v kulturno in napredno in v nekulturno in zaostalo. K prvi spada celo primorje in otoki, a k drugi zagorski kraji od Zadra do izpod Dinarskih planin. Prvi del je izredno delaven in štedljiv in je imel pred vojno veliko denarja vložnega pri Združnem savezu v Splitu. Neke zadruge so imele celo do milijona kron odvišnega denarja. Vojna je seveda vse to izpremenila. Res, da se je vino drago prodajalo, po 10 kron in še več, ali se je zato žito in druga hrana plačevala celo po 15 kron in še višje za kilogram. Tako se je privarčevani denar ves potrošil. Vinogradništvo je za časa vojne silno trpelo; filoksera se je močno razširila, peronospora je neusmiljeno gospodarila, ker ni bilo ne modre galice, ne delavcev. Ribarstvo se je tudi zanemarilo. Ribariti so smeli le vojaki, ki so pa pri tem uničili vse ribarske naprave in potrgali mreže in vsled tega se tudi z ribarstvom ne moremo okoristiti. Naši Amerikalci, ki so velik vir dohodkov, niso mogli med vojno ničesar pošiljati domov. Pač pa so finansirali naše agitacijsko gibanje. V tisti dobi, v kateri je trajala vojna, cenim, da bi bili poslali domov najmanj 100 milijonov dolarjev. Sedaj bi bilo treba stopiti z njimi v stik, da bi nam ta denar posodili za obnovo in povzdigo naše države. Italijanska okupacija dela sedaj Dalmaciji sino škodo, saj odnašajo celo kolje iz vinogradov. Zaradi vsega tega je Dalmacija postala jako siromašna in ji je potreba velike pomoči. Potrebuje vsega, a dati ne more ničesar. V normalnih razmerah bi mogli dati vina, olja, cementa, bauksita, cianamita, mramorja in raznega gradbenega kamena. Kar se tiče posebej oskrbovanja Srbije, treba je iskati ožjega stika in sporazuma z znatnim številom amerikalcih in angleških misij, ki se s tem pečajo.

Mihajl Avramović: Iz razprave o oskrbi našega kmetijstva, ki jo je referent le načel, se je razvila cela študija o vseh naših problemih, tako da nam je s tem podan pregled položaja po vseh delih naše države. Podal se je program našega združništva v bližnji in daljši bodočnosti, program o pospeševanju industrije, ki potrebuje za uspešen razvoj surovin in organizovanih konsumentov, kar oboje se dobi pri nas. Mi v Srbiji smo bili pred vojno rešili vprašanje o pridelovanju in porabi vina potom vinogradniških zadrug, katere nam pa je sovražnik uničil. Istotako smo se bili pobrigali za ribarstvo in smo bili osnovali tri ribarske zadruge za dorjansko, prespansko in ohridsko jezero, od katerih je zlasti zadnje zelo bogato na ribah. Glede opombe o amerikalcih misijah moramo reči, da zaslužijo ti ljudje v resnici vsako pohvalo za svoje težko delo, al

došli so k nam nepripravljeni samo z nekoliko avtomobili, dočim ni pri nas prav nobenih prevoznih sredstev, pa se zato pri najboljši volji njihov namen ne more uresničiti tako kakor bi bilo želeti. Za razvažanje blaga bi bilo treba vsaj 100 avtomobilov, katerih pa niso mogli nabaviti. Vsled tega so svoje delo omejili na mesta.

Referent Marić: Mislim da je razprava zaključena in konstatiram, da se zlagamo v tem, da ima zadruženstvo dolžnost pobrigati se za oskrbo na deželi; g. Avramović pa se pooblašča, da na kongresu interalijiranega združenstva v Londonu zastopa celo naše združenstvo, Zagrebškim organizacijam naj se poveri naloga, da naj vsestransko proučijo vprašanje uvoza, izvoza, prevoza, izplačevanja in zamene iz jednega kraja države v drugi kraj in da eventualno pri prihodnjem sestanku predlože konkretne predloge o ustanovitvi Glavne nabavne zadruge.

O tem se je vnela daljša debata, katere uspeh je bil sklep, da se bo moglo o tem natančneje razpravljati šele po povratku g. Avramovića iz Londona. Med tem naj se pa vsaka zveza sama bavi s tem, kako bi se dalo rešiti vprašanje o oskrbi na deželi.

* * *

Popoldne istega dne se je izvolil pripravljalni odbor za ustanovitev Glavne zveze: prof. Ant. Sušnik, dr. Fr. Poljak, Mihajl Avramović, Simo Lozanić, Gjurjo Marić, Viktor Nemanić, in dr. Rudolf Sardelić.

Ustanevni občni zbor Glavne zveze naj bi se vršil 31. maja.

Nato se je konferenca bavila še z nekaterimi združnimi zadevami.

Jurij Gollner, poverjenik pri zastopstvu zemaljske središnje vjeresijske zadruge v Zagrebu, je poročal, da je v mejah naše države okoli 500 kreditnih zadrug, med njimi 165 s hrvatskim poslovnim jezikom, ki spadajo pod zastopstvo v Zagrebu. Njihova centrala se nahaja v Budimpešti. Te zadruge imajo znatne terjatve proti svoji centrali. Predlaga resolucijo na centralno vlado, naj poskrbi, da se jim vrne ta denar in da se jim odstopi del fondov centrale. Drugače bi te zadruge svojih obvez ne mogle izpolniti. Želi zvedeti mnenje konference, ali naj se te zadruge polagoma likvidirajo ali reorganizirajo. Ostale zadruge so pod zastopstvom v Kapošvaru in imajo madžarski poslovni jezik. Takih zadrug je v Hrvatski in Slavoniji 82. Kaj naj se napravi s temi zadrugami?

Dragan Turk: To so bile vladine zadruge, ki so delale proti našim nacionalnim ciljem. Zato se nam ni treba brigati zanje, naj propadejo obenem s sistemom, ki jih je dvignil in protežiral.

Edo Marković: Pobijali smo te zadruge v prošlosti, sedaj je položaj drugačen. Mnogi od njihovih članov so naši rojaki, ki so bili le zavedeni. Vsaka škoda, ki bi jo ti člani utrpeli, bi bila škoda našega naroda in naše države.

Ačim Gjermanović se strinja s predgovornikom, ker hočemo graditi, a ne rušiti. Če so zadruge zdrave, naj se obdrže in naša dolžnost je, da jim k temu pomoremo. Treba se je pobrigati tudi za saške kmetijske zadruge (Bauerngenossenschaften), katerih je nekaj v okupiranih krajih bivše Ogrske, dasiravno jim

je bil predsednik zloglasni Vidman, ki je tako krvniško preganjal naš narod, zlasti Belgrajčane, za časa okupacije.

Mihajl Avramović: Mi želimo, da bi v naši državi ne bilo niti jednega pripadnika kakega tujega naroda, ali je to nemogoče, ker je v naših krajih koloniziranih mnogo tujih elementov. Pokazati moramo celemu svetu, da smo plemenitejši nego naši sovražniki in da hočemo vse podvzeti, da se bodo tudi tuji elementi čutili v naši državi zadovoljni. Vsled tega bomo skrbeli tudi za nje in njihovo blagostanje. Dodati moram, da se poleg navedenih zadrug nahajajo v mejah naše države še konsumne zadruge „Hangye“. Njihova zveza se je obrnila do naše vlade s prošnjo, da jih sme pregledati. Ugoditi se seveda prošnji ni moglo. Vlada se je obrnila potem do belgrajske zveze, da bi ona zvršila ta pregled, česar pa vsled pomanjkanja osobja ni mogla storiti, To zadevo naj bi vzela v roke Glavna zveza, ki naj poskrbi, da se te zadruge pregledajo in da se združijo v posebne zveze.

Anton Kralj: Slovensko zadružništvo se je pri denarni sporavnavi močno posluževalo poštne hranilnice na Dunaju. Promet z njo pa je bil dne 1. februarja t. l. na ukaz centralne vlade nenadoma ukinjen. Javnost ni bila preje o tem nič obveščena. Interesenti niso mogli na to več dvigniti naloženega denarja, in tako leže velike vsote na Dunaju, s katerimi sedaj ni mogoče razpolagati. Omeniti moram dalje, da je bil del zadrug na Spodnjem Štajerskem včlanjen pri Zvezi kmetijskih zadrug v Gradcu pri kateri je naloženega veliko odvišnega denarja teh zadrug. S temi naložbami dotične zadruge ne morejo razpolagati. Priporočamo torej, da se sprejme resolucija g. Gollnerja z dostavkem, naj centralna vlada poskrbi, da se bodo brez ovir povrnila naložbe slovenskih zadružnih organizacij, ki se nahajajo pri poštni hranilnici na Dunaju in pri graški zvezi.

Ta predlog je bil soglasno sprejet.

Nato se je začelo razpravljati o agrarni reformi. Razni govorniki so poudarjali važnost tega vprašanja za zadružništvo. Predlagalo se je, naj bi se izbral odbor, ki naj bi vso zadevo proučil, stopil v stik z merodajnimi faktorji in zastopal zadružne interese. Ker pa so nekateri delegati poudarjali, da nimajo tozadevnih pooblastil, se je izvolitev takega odbora opustila, pač pa se je priporočilo, naj se vsaka zveza sama bavi s tem vprašanjem in svoje sklepe sporoči pripravljalnemu odboru za ustanovitev Glavne zadružne zveze.

S tem je prva konferenca jugoslovanskega zadružništva zaključila svoje dvodnevno delo.

=== Zadružni in gospodarski pregled. ===

Izjava. Ko se je raznesla vest o slabem položaju Zadružne centrale v Ljubljani, so se marsikje pojavile govorice o slabem gospodarskem stanju Zadružne zveze v Ljubljani. Zadružna zveza je seveda že vnaprej hotela preprečiti vsako neprijetno

zamenjavo in je svojim članicam razposlala napise s potrdili, da so včlanjene pri Zadružni zvezi v Ljubljani. Kljub temu in kljub pojasnilom v časopisju so se „zamenjave“ dogajale. Slovenski Gospodar prinaša v 21. številki z dne 22. 5. 1919

izjavo: Podpisani Josip Tušak ml., trgovec pri Sv. Antonu v Slovenskih goricah, izjavlam, da so bile popolnoma neosnovane vesti, ki sem jih trosil o slabem gospodarskem stanju Zadružne zveze v Ljubljani, koje članica je Hranilnica in posojilnica pri Sv. Antonu v Slovenskih goricah. Vzrok so imele te vesti v neljubi zamenjavi 2 različnih združnih organizacij. Sv. Anton v Slov. goricah, dne 11. maja 1919. Jos. Tušak.

Samo ob sebi umevno, da smatramo trošenje takih novic in razburjenje javnosti za neumestno in škodljivo, pa naj gre za Zadružna zvezo ali Vojno zvezo ali katerokoli zadrugo.

Bencin. Po deželi vlada silno pomanjkanje petroleja in bencina. Kmetovalci ne morejo rabiti slamoreznic in so že sedaj v skrbeh, kaj bo z mlatvijo. Zadružna zveza se je kot zastopnica svojih strojnih zadrug obrnila pravočasno v tej zadevi na poverjeništvu za javna dela. Dne 5. junija t. l. je prejela na svojo vlogo sledeči odgovor:

Radi pičle zaloge bencina ne moremo ustreči Vaši prošnji z dne 4. junija 1919.

Prošnjo smo vzeli v evidenco ter Vas bodemo obvestili, kakor hitro bodemo imeli bencin na razpolago. Bencin upamo dobiti v najkrajšem času.

Ustanavljanje bank. Začenja se živahno gospodarsko gibanje. Po vsaki vojni je tako. Saj je celo v bivši avstroogrski monarhiji po letu 1867 nastalo tako narodno

gospodarsko gibanje, da je s svojo pretiranostjo povzročilo krizo l. 1873. Seveda je ta kriza imela globlji vzrok v tem, da so zapadni narodi misli, da se bo monarhija otresla Nemčije in skušala politično drugače orijentirati, in so zato pokazali v začetku mnogo dobre volje investirati v njej svoje kapitale, ko so izprevideli, da so se zmotili, so se umaknili. Sedaj bodo tuji kapitalisti s svojim denarjem dvigali naše naravne zaklade. Bajе nameravajo Amerikanci ustanoviti Jugoslovansko banko z glavnico 50 milijonov frankov s sodelovanjem naših pridobitnih krogov, pa samo z največ 10%. Prišli bodo pa tudi drugi. Tudi o novih domačih bankah in podjetjih se vsak dan več sliši, da se snujejo za vse različne namene. Gotovo lahko upamo na znaten napredek in uspeh, gotovo bo pa ta mrzlica rodila tudi marsikaj nezdravega. Za udeležbo z denarjem pri različnih takih podjetjih navdušujejo vse v prek tudi zadrugarje in zadruge. Svarimo vse zadrugarje, naj bodo v tem oziru skrajno previdni. Zlasti zadruge naj se v vseh takih slučajih obračajo za svet k zvezi. Vedno mora ostati pravilo: najbolj varna je naložba pri zvezi, in njenih članicah. V kolikor naj se združni kapital vdeležuje drugod, naj določa zveza, ki ima najširši razgled in lahko z drugačno močjo varuje interese združništva kot posamezniki s svojimi drobci.

Vabilo na redni občni zbor

Žlvinerejske zveze na Homeu,

registrovane zadruge z omejeno zavezo, ki se bo vršil v nedeljo, dne 22. junija t. l. ob pol 5. uri popoldan v združni pisarni v Šmarci.

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor

Hranilnice in posojilnice v Artičah,

registrovane zadruge z neomejeno zavezo, ki se vrši v nedeljo 15. junija 1919 ob 3. uri popoldan v uradnih prostorih v Spodnji Pohanci št. 18.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
3. Slučajnosti.

Ako bi ta občni obor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
**Kmečke hranilnice in posojilnice v
Konjicah,**

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 13. julija 1919 po ve-
černicah v posojilniških prostorih

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva.
3. Poročilo nadzorstva.
4. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
5. Volitev načelstva.
6. Volitev nadzorstva.
7. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Odbor.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice na Homen,

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil v nedeljo, dne 15. junija t. l.
ob 3. popoldne uri v cerkvenišču na

Homcu.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
**Gospodarske zadruga na Češnjici pri
Železnikih,**

registrovane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 9. junija 1919 ob 4. uri
popoldne v lastnih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
3. Volitev načelstva.
4. Volitev nadzorstva.
5. Slučajnosti.

Vabilo na redni občni zbor
**Kmečke hranilnice in posojilnice v
Šmarji pri Jelšah,**

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se vrši dne 22. junija 1919 ob 3. uri
popoldne v posojilniških prostorih.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o občnem zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
4. Volitev načelstva.
5. Volitev nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Svetinjah,

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se vrši dne 9. junija 1919 ob 9. uri
dopoldne v posojilniškem prostoru.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
2. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
3. Poročilo o izvršeni reviziji.
4. Volitev načelstva.
5. Volitev nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadržnikov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Osilnici,

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se vrši v njenih uradnih prostorih dne
22. junija t. l. ob 3. popoldan (ob 15. uri).

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.
 2. Odobritev računskega zaključka.
 3. Volitev načelstva in nadzorstva.
 4. Slučajnosti.
- V slučaju nesklepčnosti se vrši na istem kraju pol ure kasneje drugi občni zbor, ki bo sklepal brez ozira na število prisotnih članov.

Vabilo na redni občni zbor
**Kmečke hranilnice in posojilnice v
Radovljici,**

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 24. junija t. l. ob 3 uri
popoldne v župnišču.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o
zadnjem občnem zboru.

2. Poročilo načelstva in nadzorstva.

3. Odobritev računskega zaključka za
l. 1918.

4. Volitev načelstva.

5. Volitev nadzorstva.

6. Poročilo o izvršeni reviziji.

7. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem
času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kas-
neje na istem mestu in po istem dnevnem
redu drug občni zbor, ki bo veljavno skle-
pal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor

Živinorejske zadruga na Homcu,

registrovane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil v nedeljo, dne 15. junija t. l.
ob pol 4. uri popoldan v cerkvenišču na
Homcu.

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.

2. Odobritev računskega zaključka za
l. 1918.

3. Volitev načelstva.

4. Volitev nadzorstva.

5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem
času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kas-
neje na istem mestu in po istem dnevnem
redu drug občni zbor, ki bo veljavno skle-
pal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor

**Hranilnice in posojilnice na Češnjici
pri Železnikih,**

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 9. junija 1919 ob 3. uri
popoldne v prostorih Gospodarske zadruga.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.

2. Odobritev računskega zaključka za
l. 1918.

3. Volitev načelstva.

4. Volitev nadzorstva.

5. Slučajnosti.

Vabilo na redni občni zbor

Mlekarske zadruga v Šmarci,

registrovane zadruga z omejeno zavezo,
ki se bo vršil v nedeljo, dne 15. junija t. l.
ob 4. uri popoldan v cerkvenišču na
Homcu.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.

2. Odobritev računskega zaključka za
l. 1918.

3. Volitev načelstva in nadzorstva.

4. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem
času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kas-
neje na istem mestu in po istem dnevnem
redu drug občni zbor, ki bo veljavno skle-
pal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor

Okrajne posojilnice v Mokronogu

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil v nedeljo dne 22. julija 1919
ob $\frac{3}{4}$ 3. uri popoldne v hranilničnih
prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.

2. Odobrenje računskega zaključka za
l. 1918.

3. Volitev načelstva.

4. Volitev nadzorstva.

5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem
času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kas-
neje na istem mestu in po istem dnevnem
redu drug občni zbor, ki bo veljavno
sklepal ne glede na število navzočih za-
družnikov.

Vabilo na redni občni zbor

**Hranilnice in posojilnice pri Sv. Petru
niže Maribora,**

registrovana zadruga z neomejeno zavezo,
ki se vrši 22. junija 1919 ob 3. uri po-
poldne v uradnem prostoru.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva in nadzorstva.

2. Odobritev računskega zaključka za
l. 1918.

3. Volitev načelstva in nadzorstva.

4. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem
času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kas-
neje na istem mestu in po istem dnevnem
redu drug občni zbor, ki bo veljavno skle-
pal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
**Hranilnice in posojilnice v Farl pri
Kostelu,**

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se bo vršil dne 15. junija 1919 ob 3. uri
popoldne v posojilničnih prostorih.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva in nadzorstva.
3. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
4. Volitev načelstva.
5. Volitev nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor
Hranilnice in posojilnice v Cerknici,
registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se vrši dne 22. junija 1919 ob 15. uri
v društveni dvorani.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva.
2. Poročilo nadzorstva.
3. Odobrenje računskega zaključka za l. 1917 in 1918.
4. Volitev načelstva.
5. Volitev nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu drug občni zbor z istim dnevnim redom, ki bo sklepal v smislu § 33. odstavek 3 združnih pravil veljavno neglede na število navzočih združnikov.

Vabilo na redni občni zbor
**Hranilnice in posojilnice
v Veliki Nedolji,**

registrovane zadruga z neomejeno zavezo,
ki se vrši v nedeljo dne 22. junija 1919
ob 3. uri popoldne v posojil. prostorih.

Dnevni red:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika o zadnjem občnem zboru.
2. Poročilo načelstva.
3. Poročilo nadzorstva.
4. Odobritev računskega zaključka za l. 1918.
5. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

♥ Tiskovine vseh vrst ♥

kakor: časopise, knjige, brošure, cenike, lepake, letake, vsporede, tabele, račune, kuverte in pisemski papir s firmo, vizitke, naslovnice,

♥ računske zaključke ♥

in vsa v to stroko spadajoča
dela izvršuje ukusno in ceno

„Zvezna tiskarna“

: v LJUBLJANI, Stari trg šte. 19. :

V zalogi ima tiskarna tudi vse po
najnovejših predpisih
izvršene obrazce za slavne občinske
urade, aprovizačne odbore, cestne
odbore, zadruge, gg. trgovce, od-
vetnike in notarje, gostilničarje itd.